

СТАНОВИЩЕ

от

д-р Валентина Георгиева Ганева-Райчева, доцент в
Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при Българската академия
на науките,
относно материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност „професор“
на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

професионално направление 3.1. *Социология, антропология и науки за културата
(Историческа социология на неравенството и дискурса)*

В конкурса за академичната длъжност „професор“, обявен в Държавен вестник, бр. 96 от 11.11.2025 г. и в интернет страницата на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, за нуждите на катедра „Приложна и институционална социология“ на Философско-историческия факултет, като кандидат участва доц. д-р Стойка Петрова Пенкова от същата катедра.

Общо представяне на процедурата и кандидата

Със заповед № РД-22-38 от 09.01.2026 г. на Ректора на ПУ „Паисий Хилендарски“ съм определена за член на научното жури във връзка с конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“. Доц. д-р Стойка Петрова Пенкова, на основен трудов договор в ПУ „Паисий Хилендарски“, Философско-исторически факултет, катедра „Приложна и институционална социология“, е единствен кандидат в конкурса. Представеният от нея комплект материали е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ „Паисий Хилендарски“ и включва всички изискващи се документи.

Ст. Пенкова е възпитаник на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ – магистър по социология (2001 г.). През 2010 г., след успешна защита на дисертация на тема „Практическата логика и порядъкът на дискурса: Бурдийо и Фуко“, получава образователната и научна степен „доктор по социология“. През 2013 г. е избрана за доцент по социология на неравенствата. В периода 2008–2021 г. е заместник-директор на Института за критически социални изследвания. В периода 2014–2021 г. е ръководител на катедра „Социология и науки за човека“. В периода 2017–2021 г. е заместник-декан на Философско-историческия факултет, а от 2021 г. и понастоящем е декан на този факултет. Член е на Факултетния съвет на Философско-историческия факултет от 2011 г. Член е на Академичния съвет на ПУ „Паисий Хилендарски“ от 2015 г. Кандидатката е участвала в различни факултетски и академични комисии, свързани с разработването на регламенти и правилници за академичната дейност. На университетско ниво е участвала в създаването на стандартизираните университетски анкети за проследяване на качеството на образователния процес, както и на Правилника за атестиране на преподавателите от университета. На факултетско ниво е участвала в създаването на всички регламенти и правилници за дейността на факултетските звена. Участвала е в акредитационни процедури на бакалавърски, магистърски и докторски програми, в разработването на доклада самооценка

за институционалната акредитация на Пловдивския университет и др. Ст. Пенкова има общ трудов стаж в университета 30 г., от които 23 години – преподавателска дейност.

Обща характеристика на дейността на кандидата и приноси

Ст. Пенкова има дългогодишна преподавателска дейност в областта на социология на неравенството и социология на дискурса и дискурсивните практики. Трайният интерес към тази проблематика намира израз в различни базисни курсове в бакалавърските и магистърските програми по социология, в обучението по гражданско образование към Философско-историческия факултет, както и в практическите занимания в рамките на лятната практика „Неравенства и социални страдания“. За нуждите на обучението кандидатката подготвя и профилиращи курсове. Лектор е на следните курсове в бакалавърски програми: *Социология на неравенството и социалните стратификации, Историческа социология на дискурсивните практики, Дискурс и идеология, Увод в социологията 2 (некласически проблеми), Социологическа лаборатория, Социология на образователните институции, Педагогическа социология, Модерност и постмодерност (философски и идеологически дискурси), Практически умения в хуманитарните науки.*

Ст. Пенкова е лектор на 7 курса в магистърски програми: *Порядък и безпорядък на дискурса, Неравенства и социални страдания, Неравенства и социални стратификации, Модерни и постмодерни теории в социалните науки, Парадигмални проблеми в социалните и хуманитарни науки, Медиян дискурс, Идентичност, граници, неравенства.* В докторска програма „Социология“ кандидатката е лектор на 2 курса: *Некласически дискурсивен анализ и Социология на неравенството и социалните стратификации.* За чуждестранни студенти по програма Еразъм в ПУ „Паисий Хилендарски“ е лектор на курса *Sociology of inequality and social stratification.* Кандидатката декларира, че програмите по всички действащи курсове се обновяват всяка година.

За целите на обучението кандидатката е подготвила 3 антологии (електронни рийдъри) с текстове, последно обновени през 2025 г.: *Социални неравенства и стратификации: критическа перспектива към социалното страдание и уязвимост за дисциплината „Социология на неравенството и социалните стратификации“; Аналитика на дискурса: теория, методология, емпирия за дисциплината „Историческа социология на дискурсивните практики“, Дискурс, власт, идеология за дисциплините „Дискурс и идеология“, „Власт и идеология“, „Порядък и безпорядък на дискурсивните практики“, „Медиян дискурс“.*

Специално откроявам значимостта на организиранияте и провежданите от Ст. Пенкова летни практики с тема „Неравенства и социални страдания“. Целта е идентификация и анализ на различни форми на социална „нараненост“, за да се разберат механизмите за формирането ѝ и възможностите за преодоляването ѝ. Във фокуса са локално произведените и субективно преживявани социални страдания, в които и чрез които се утвърждават и признават форми на социални неравенства. Обект на проучване от екипите през годините е социалната уязвимост на бездомниците, ромите, хомосексуалистите, възрастните, децата в риск, жертвите на домашно насилие и др. Проучванията се осъществяват по разработена от Ст. Пенкова методология за набиране на емпирични данни чрез воденето на т.нар. дискурсивни протоколи (вж. Пенкова и колектив, 2018). Подробната информация разкрива активната работа на Ст. Пенкова със студенти и докторанти и убедително показва, че те функционират като лаборатории за експериментална работа. Справката за тематиката на последните 5 научни сесии със студенти и докторанти показва обществената значимост на проблемите, по които се работи с младите хора, обвързването на академичната им подготовка с изследователска и практическа работа.

Ст. Пенкова е ръководител на 12 бакалавърски и 3 магистърски тези, успешно защитени. Научен ръководител е на 5-ма докторанти в докторска програма „Социология“, двама от които са защитили успешно дисертации, втори научен ръководител е на 1 докторантка в докторска програма „Екология и опазване на екосистемите“, защитила успешно, също е научен ръководител на 2-ма докторанти в две от разкритите през 2025 г. 4 проектни докторантури във Философско-историческия факултет. И тримата успешно защитили докторанти работят като преподаватели и изследователи в три различни факултета на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Кандидатката представя информация за общи публикации с тримата си докторанти, както и за съвместни проекти. Всичко това показва, че доцент Ст. Пенкова работи целенасочено и активно със студенти и докторанти, като ги подготвя за добри специалисти. Осигурено е взаимодействие с фондация „ДА – заедно срещу насилието“, с Дирекция „Социално подпомагане“, „Български червен кръст“, „Държавен архив – Пловдив“ и др., където студентите провеждат практически обучения, летни практики, консултации с експерти, включват се в дейностите по съвместните проекти. В ръководените от кандидатката проекти по програма „Млади учени“ студентите и докторантите участват в научни прояви, в теренни изследвания, подготвят публикации. Тези активности съдействат за формиране на практически умения у студентите и докторантите, както и за насочване на бъдещите им професионални интереси.

В периода 2015–2025 г. кандидатката е ръководител на 3 изследователски и образователни проекта (1 по програма „Конкурс за финансиране на фундаментални научни изследвания – 2019 г.“ към ФНИ и 2 по програма „Млади учени“ към Фонд „Научни изследвания“ на ПУ). В периода 2010–2025 г. е част от изследователския екип на 10 проекта, финансирани от ФНИ, Фонд „Научни изследвания“ при Пловдивския университет „Паисий Хилендарски, НФ „Култура“ или НПД към университета. Член е на екипа на 2 международни проекта. Ситуациите на неравенство се изследват в ръководени от Ст. Пенкова проекти: „Езикът на омразата – хейтърският дискурс и отношението към „Другия“ и „Социалната уязвимост като обект на изследване. Обучение на обучаващи в социологията: към едно по-ефикасно интегриране на образователни и изследователски практики“.

Кандидатката декларира членство в 5 професионални организации, на 2 от които е учредител. От 2018 г. е член на редакционната колегия на сп. „Caucasian Science Bridge“, издание на Института по социология и регионални изследвания при Южния федерален университет, Ростов на Дон.

В периода 2014–2025 г. изследователката има 36 самостоятелни участия с доклади на национални форуми, 11 участия съвместно с други колеги на международни форуми (от които 10 в чужбина).

Научната продукция на Ст. Пенкова включва 4 книги (3 монографии и 1 сборник със студии), 5 колективни тематични сборници, 10 студии (4 в съавторство; 7 на български език, 3 на английски език), 39 статии (25 самостоятелни и 14 в съавторство; 22 на български език, 15 на английски език, 2 на руски език), 4 съставителства на научни издания (1 самостоятелно, 3 съвместни), Има и добра експертна дейност, която включва рецензии за книги, участие в научни журита за научно и академично израстване и др.

В настоящия конкурс кандидатката участва с 1 монография (*Фигури на дистинктивността. Фигури на афективността*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“. 388 с. ISBN 978-619-281-110-5) и с 18 студии и статии (11 самостоятелни, публикувани на български език, и 7 в съавторство, публикувани на английски език). Три от статиите в съавторство и 1 студия, също в съавторство, са публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация: статиите – в сп.

“Ecologia Balkanica” (WoS), а студията – в тематичния сборник “The New Diversity of Family Life in Europe. Mobile Ethnic Groups and Flexible Boundaries” (SCOPUS). Останалите публикации са в нереферирани списания с научно рецензиране (например „Социологически проблеми“, „Критика и хуманизъм“) или в рецензирани колективни томовете.

Стойка Пенкова е представител на българската социологическа школа, която прилага и развива методологическите възможности на теорията на практическата логика, феноменологията, етнометодологията, рефлексивната антропология, аналитичната психология, аналитичната философия и теорията на дискурса, за да изследва социалния свят и неговата структура през „малките светове“, през важни за социалния актьор значения, което насочва фокуса към всекидневните взаимодействия, всекидневните дискурси и отношения¹. Проследявайки изследователската оптика в научното творчество на кандидатката, можем да кажем, че то е в духа на тази разбираща социология, която залага на вглеждане в детайлите, вглеждане зад детайлите, също на особената свързаност на теоретични концепти и праксеологично проблематизиране на емпиричните данни.

Обект на изследване в представените за конкурса текстове са форми на мобилността, граничността и противоречията на наследяване (например № 11), фигурите на дистинктивността и афективната другост (монографията и публикациите, свързани с разглеждани в нея проблеми), проектологичното поведение (публикации № 1, 2, 7, 12, 16²).

Високо оценявам приносния характер и новаторския дух на монографията „Фигури на дистинктивността. Фигури на афективността“. Отличава се с ясна и логическа структура, с постъпателно „придвижване“, развитие на анализите и удържане на праксеологичната перспектива. Рефлексите се разгръщат в 5 глави, обособени в 2 части – първа част „Дистинктивното село“, втора част „Афективната другост“. В заключението на книгата авторката по своеобразен начин се включва в дебата за съвременниците и нашето общество. Използва разсъжденията на Г. Зимел за границата като *врата* и *мост* като своеобразно обобщение на рефлексите, свързани с фигурите на дистинктивността и на афективността, за да развие идеите си за по-дълбинно вглеждане в „нас самите като гранични същества“, за нуждата от „една практикувана афективна онтология на самите нас, разгръщаща се като онтология на засегнатостта в лоното на грижа“.

Приемам приносите, формулирани в самооценката на кандидатката (приноси 1–15).

Тръгвайки от разбирането на Бурдийо за дистинкция Ст. Пенкова очертава опозицията между „*позитивната дистинктивност* като „имане“ на свят, като „дареност“ на дистинктивните хора и места, и *негативната дистинктивност* като лишеност на „хората без бъдеще“, като изключеност на „афективните други“. Тази опозиция изгражда концептуалната рамка на книгата.

В монографията се представят, проблематизират и преосмислят за целите на изследването концепти, идеи и теории на водещи учени (чуждестранни и български) от науките за човека. За да проблематизира начините, по които дистинктивността е афективна и афективността е дистинктивна, Ст. Пенкова преминава дисциплинарните граници на науките и използва трансдисциплинарен ключ (по К. Коев). Прилага различни изследователски методи и подходи: „социология на дискурсивните практики, дискурсивна аналитика на емоцията (Ст. Пенкова), аналитика на перформативността и индексикалиите

¹ Вж. например изследвания на Кольо Коев, Деян Деянов, Андрей Бунджулов, Лиляна Деянова, Светлана Събева и др.

² Номерата на публикациите са според реда, в който са представени. В анотацията на материалите има леко разминаване: публикация № 7 е на осмо място, а публикация № 12 – на петнадесето място.

(Д. Деянов, М. Ташева), социална праксеология (П. Бурдийо), етнометодология (Х. Гарфинкъл“) и др. (вж. принос 15).

Емпирията, на която стъпва авторката, за да разкрие проявления на дистинктивността с положителен знак, включва „Книга за впечатленията“, вписани от български и чуждестранни посетители в кооперативното стопанство „Г. Димитров“, с. Ръжево Конаре, Пловдивско, в периода 1948 – 1971 г., архивни документи и интервюта (в първата част). Изследването на „езика на омразата“ към бежанците/нелегалните мигранти и „невидимия всекидневен расизъм“ към ромите във втората част на книгата се основава на публикации в медиите (включително и в социалните мрежи).

Ст. Пенкова убедително ни показва дискурсивните възможности на всекидневността за конструиране на конкретен жизнен свят и неговите трансформации чрез тела, места, дискурси, чрез механизмите на асоцииране и осъществени афективни обмени. Разглежда афективно-дискурсивните практики „като възникващи вследствие на особената „двойна реалност“ между афектите, излъчвани от конкретната външна среда, и иманентната на тялото и релевантната на контекста реакция“, „като част от процеса по експликация на потоците въплътени дейности“, чрез които е възможно „праксеологически ориентираното тематизиране на фрагментите от „света“ и „живота“ в дистинктивното село (първа част). По сходен начин са разгледани и всекидневните проявления на модусите на афективната другост във втората част.

Специално внимание се отделя на жизнените преходи като теоретичен, методологичен и аналитичен концепт в изследването на българското село (първа глава). Те се анализират в контекста на начините, по които социалните актьори говорят за тях. Чрез социоаналитично изследване на субективността убедително е показано, че историята на живота се осъществява чрез жизнени преходи, „които са ефект и проява на локално членство и категоризации и са социално конструирани и конституирани, резултат са на взаимодействия в социалната реалност“.

Книгата за впечатленията в с. Ръжево Конаре е интерпретирана „като *дискурсивна хетеротопия*, чрез която се удържат идентичности, репрезентира се социалистическата идеология“ чрез всекидневното трудово пространство, образцовото стопанство, семейството, дома. На анализ се подлага „онтологическото съучастничество“ между биографично и социално *illuſio*.

Неравенството се разглежда като социален феномен в праксеологическа перспектива. Ст. Пенкова убедително ни води към разкриването на начините, по които в практиката неравенството се проявява като „въплътено преживяване“, социалното различие се превръща в значима социална разлика, конструира се дистинктивност с отрицателен знак, която се проявява афективно, емоционално и перформативно и формира граници между „нас“ и „тях“. Детайлният анализ откроява начините, по които омразата, страхът, отвращението действат перформативно, оспорват опита на живота заедно, явяват се форми на нараненост, деформират усета „за себе си“ и водят до форми на социално страдание и афективно неравенство. В пета глава авторката насочва фокуса към проблема за лишеността и социалната уязвимост. Показва как дискурсите на омразата са „механизъм за (въз)производство на неравно разпределени отношения на власт и доминация спрямо българските роми“, като в условията на пандемията от COVID-19 „засилват тяхната социална уязвимост, маргинализация и стигматизация“. Несъмнен принос са анализите за взаимовръзката и взаимозависимостта между афективни, телесни и дискурсивни взаимодействия, за да се открият начините, по които структурите на господство съществуват в афективни форми, негативната дистинктивност и уязвимост се наследяват, а наранеността

и страдателността се превръщат в социална съдба на афективните други и техните наследници.

Редица публикации (№ 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 13, 14, 15) разглеждат проблеми, които намират своето развитие в монографията (за дистинктивността, неравенството, дискурса, другостта, афективността) или засягат други теми, разработени в духа на социологията на дискурсивните практики (№ 17, 18).

В монографията, студиите и статиите си Ст. Пенкова умело кръстосва различни мисловни стилистики. Впечатляват теоретическата задълбоченост и емпиричната чувствителност на изследванията, умениято социоаналитичните данни да се поставят под методологически микроскоп. Изследванията на кандидатката не само обогатяват познанието за обществено значими процеси от социалистическото минало и нашето съвремие, но и ни дават надеждни аналитични инструменти за по-дълбинното им разбиране.

Специално бих искала да отбележа пет публикации в съавторство (№ 1, 2, 7, 12, 16), които оценявам високо, резултат от изследователски интерес в областта на една социология на екологията. В публикации № 1 и 2 се въвеждат и обосновават нови понятия (принос 16). Проекологичното поведение се разкрива като специфичен начин на мислене и живот. Екологичните практики на хората, занимаващи се с пчеларство (№ 1 и 2), са интерпретирани през концепта „зелен хабитус“ (от понятието „хабитус“ на Бурдийо), за да се покаже естественото проекологично поведение на пчеларите и активното им отношение с нечовешките „съ-дейци (пчелите)“, създаването на особена форма на общност, включваща човешки и нечовешки същества. Въведено е понятието „антропобиотна общност“, която представя „нов начин на отнасяне към света и нова онтология на живеенето заедно в лоното на грижа“. В публикации № 7, 12 и 16 се изследват проекологичните диспозиции на младите хора към водата и храната (принос 17). За проучването в публикация № 7 е разработена специална качествена методология, която позволява изследването на дорефлексивните предразположения на младите хора спрямо водата. В публикации № 12 и 16 за първи път е изследван проблемът за храната като отпадък и проекологичните нагласи на младите хора към него.

Бележки и въпроси

Имам две бележки и два въпроса към кандидатката, които по никакъв начин не поставят под въпрос и не умаловажават нейните изследователски приноси. Едната бележка е свързана с монографията. Смятам, че част от разсъжденията в параграфите 1, 2 и 3 на трета глава „Афективни практики и дискурс“ биха могли да бъдат представени не толкова обстойно, защото разкъсват цялостната тъкан на изследването. Подробното представяне на дебата афект или емоции, емоции – дискурс, афект или дискурс не е съществен за възприетата авторова теза и до известна степен отклонява, „разсейва“ читателя от основната нишка, не допринася съществено за осъществения анализ. Да, вярно е, че образова читателя, но в монографията по-важни са приетата от автора методология, терминологичен апарат и осъществения анализ. Втората ми бележка се отнася до публикациите в съавторство. Смятам, че е добре в представените материали за конкурса да присъства писмено съгласие на съавторите на общи публикации. Убедена съм, че кандидатката има тяхното устно съгласие те да бъдат включени в конкурсната процедура. От запознаването с всички текстове ясно личат методологическите и теоретичните приноси на Ст. Пенкова. Нещо повече, нееднократно в монографията, също в документацията за научноизследователската и учебната дейност, кандидатката многократно благодари на колегите за съвместната работа, отбелязва ролята на общите дебати, в които се раждат идеи, формира се определена изследователска оптика, обговарят се концепти, проверяват се идеи на Ст. Пенкова.

Независимо от това, за пълната коректност не е излишно да има писмено съгласие на съавторите на общите публикации. В справката за изпълнение на минималните национални изисквания при всяка съвместна публикация кандидатката е разделила точките по равно на броя на авторите, с което вероятно сама е подценила своя принос.

Въпросите ми са свързани с бъдещите планове по проблематиката. Единият ми въпрос дали при изследване на неравенството и лишеността от грижа се предвижда в научния фокус да попаднат жителите на малки населени места със затихващи функции и почти обезлюдени, отдалечени от градския център, или пък такива социални реалности в населени места, в които етничните българи, преобладаващо население в рамките на държавата, се оказват в позиция на малцинство – като числен състав, непредставеност във властови структури и др. под. Тоест социалната уязвимост и лишеността би трябвало да имат специфични проявления.

Безспорно избраната методология позволява фини анализи при изследване на неравенството и социалната уязвимост. Достигнатите резултати обогатяват научното познание, имат важна роля в обучението на младите хора за формиране на чувствителност към социалните страдания, но моят въпрос е как кандидатката вижда стъпките за излизането им от академичната среда и възможностите им за промяна на обществото (стереотипи, нагласи, поведение и др.), на самите субекти и обекти на езика на омразата? Това не е провокативен въпрос за по-широката приложна стойност на едно изследване – самата аз често съм си го задавала за моите изследвания.

Заклучение

Изследванията, с които доц. д-р Стойка Петрова Пенкова участва в конкурса за академичната длъжност „професор“, са публикувани в рецензирани и реферирани международни и национални издания. В справката за издирените цитати на нейни изследвания са посочени 68 цитата от български и чуждестранни изследователи. В списъка с цитиранията не се включват цитати, използвани в предишни процедури за научно и академично израстване. Обект на цитиране са монографии на кандидатката, нейни студии и статии (самостоятелни или в съавторство), тематични сборници, чийто съставител е Ст. Пенкова или в чието съставителство участва. Преобладаващата част от посочените цитирания са в монографии или в колективни томове с научно рецензиране. От справката се вижда, че кандидатката е разпознаваем учен.

Изследователските резултати, отразени в публикациите на доц. Ст. Пенкова, представят неин личен принос. Формулираните приноси са нейна лична заслуга. Не се открива плагиатство.

Публикациите на доц. д-р Ст. Петрова Пенкова разкриват задълбоченост и аналитизъм, въвеждане на нов изследователски подход при изследване на неравенството и дистинктивната идентичност и наследство, разработване на нова проблематика и обогатяване на познанието чрез трансдисциплинарен анализ. В работите ѝ има оригинални научни приноси в областта на историческата социология, в разработването на адекватна методология за изследване на фигурите на дистинктивността и на афективността, в обосноваването и утвърждаването на дискурсивната социология на неравенството.

Неконвенционалната социологическа оптика към неравенството е приложена в организирани от Ст. Пенкова летни практики на тема „Неравенства и социални страдания“. Ситуациите на неравенство като живи локални практики, които се разгръщат като събитие в дискурса и дискурсивните практики, се изследват в ръководени от кандидатката проекти. Към идеите са приобщени докторанти и преподаватели, които ги прилагат в своите изследвания. Като доказателство за създаване на последователи и

формиране на научна група кандидатката представя публикации на учените в този аспект. Предложената от Ст. Пенкова перспектива на изследване намира съмишленици при изпълнение на колективни изследователски проекти, сред които и проекта „ДУЕкоС“ на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Кандидатката представя информация за създадена междуинституционална изследователска мрежа. Всичко това показва активността, отдадеността и професионализма, с които доц. Пенкова подхожда в преподавателската и изследователската работа, в подготвянето на последователи и увличането на съмишленици в реализацията на предложената от нея методология. Силно впечатление прави обвързването на академичната подготовка на студенти и докторанти с изследователска и практическа работа.

Документите и материалите, представени от кандидатката, отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Постигнатите от доцент доктор Стойка Петрова Пенкова резултати в учебната и научноизследователската дейност напълно съответстват на изискванията на закона и Правилника на Пловдивския университет за приложение на ЗРАСРБ.

Въз основа на казаното по-горе, давам своята положителна оценка и препоръчам на научното жури да изготви предложение до Факултетния съвет на Философско-историческия факултет за избор на доц. д-р Стойка Петрова Пенкова на академичната длъжност „професор“ в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Историческа социология на неравенството и дискурса).

26.02.2026 г.

Изготвил становището:

(доц. д-р Валентина Ганева-Райчева)